

Lausunto Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi omaishoidon tuesta annetun lain 5 §:n ja perhehoitolain 12 §:n muuttamisesta

Lina Van Aerschot

Yliopistotutkija, lehtori

Jyväskylän / Tampereen yliopisto

Omaishoidon tuesta etuoikeutettu tulo

- Omaishoidon palkkiota ei pitäisi laskea tuloksi, joka vaikuttaa muiden etuuksien -kuten toimeentulotuen tai asiakasmaksujen määräytymiseen
- Tällä on suuri merkitys kaikkein heikoimmassa asemassa oleville
- Perusturvan varassa elävät eivät tosiasiassa hyödy vähimmäispalkkion korotuksesta, jos he menettävät vastaavasti toimeentulotukea tai muuta etuutta ja maksavat korkeampia asiakasmaksuja tarvitsemisissaan palveluissa

Palkkioon osoitetun rahoituksen seuranta

- On riski, että omaishoidon palkkion korotus ei käytännössä toteudu, jos tätä ei seurata
- Jo tällä hetkellä omaishoitoon varattu budjetti on monilla hyvinvointialueilla riittämätön
- Vähimmäispalkkion korotus ei auta niitä omaishoitoa tekeviä ihmisiä, jotka eivät edes pääse tuen piiriin, koska omaishoidon tuen kriteerejä tulkitaan liian tiukasti tai hyvinvointialueen omaishoidontuen budjetti on loppunut kesken kauden.
- Tarvitaan suoraan omaishoidon tukeen osoitettu riittävä rahoitus hyvinvointialueilla, jotta tukeen oikeutetut pääsevät sen piiriin ja jotta omaishoidon tuen vähimmäispalkkion korotus todella toteutuu.

Omaishoitojärjestelmä kaipaa kokonaisuudistus – tavoitteet epäselviä

- Omaishoidettavista kaksi kolmasosaa on yli 65-vuotiaita ja alle 18-vuotiaita on viidesosa.
- Omaishoitajista noin puolet on eläkeikäisiä, puolet työikäisiä
- On ongelmallista, että työikäisiä ja eläkeikäisiä omaishoitajia kohdellaan samalla tavalla, vaikka heidän tilanteensa ja tarpeensa ovat hyvin erilaisia.
- Keskityn ikääntyneiden ihmisten hoivaan, jonka tarve kasvaa tällä hetkellä voimakkaasti.

Eläkeikäisten ja työikäisten tarpeet erilaisia

1. Ikääntyneet omaishoitajat hyötyisivät rahallisen tuen rinnalla tai sen sijasta enemmän palveluista, jotka tukisivat kotona asumista
 - Nykyinen järjestelmä, jossa vanhoille ihmisille maksetaan rahallista tukea ja heille säilytetään kohtuuttomankin raskasta hoivavastuuta, ei ole kestävä
 - Erityisesti kaikkein iäkkäimpien puoliso-omaishoitajien kohdalla omaishoito on usein liian kuormittavaa.
 - Rahallinen tuki ei ratkaise liian raskaaksi käyvää hoivavastuuta; toimivat vapaajärjestelyt ja laadukkaat, yksilöllisesti suunnitellut tukipalvelut ovat tärkeämpiä.
2. Työikäisillä ihmisillä on oltava oikeus hoitaa sairaita ja hoivaa tarvitsevia läheisiään ja yhdistää tämä hoiva työssäkäyntiin
 - Tarvitaan mahdollisuus pidempään kuin nykyiseen 5 pv mittaiseen vapaaseen vuosittain sekä työajan joustoihin
 - Vapaaseen on liitettävä toimeentuloturva; palkaton vapaa ei todellisuudessa ole vaihtoehto pienituloisille

Omaishoito työttömänä ja työllistymisen edistäminen

3. Sopimusomaishoitajista noin viidesosa on työttömänä.

- Vaativa ja sitova omaishoito johtaa käytännössä tilanteeseen jossa työnhaku ja palkkatyön vastaanottaminen ei ole mahdollista.
- Omaishoito ei ole palkkatyötä eikä omaishoidon palkkio ole toimeentuloturvaa, mutta käytännössä omaishoito täyttää arkipäivät kuten palkkatyö ja omaishoidon tuki on taloudellinen välttämättömyys.
- Johtaako tämä tilanteeseen, jossa omaishoito saa työttömät pysymään työelämän ulkopuolella?
- Yhteiskunnan ja yksilöiden kannalta olisi järkevämpää tukea työelämään pääsyä ja toimeentulon saamista palkkatyöstä

Missä määrin työikäisten ihmisten toivotaan tekevän sitovaa omaishoitoa ja millä ehdoilla omaishoito toteutuu?

- Vaativa omaishoito saa työikäiset ihmiset vähentämään työssäkäyntiään ja lyhentämään työuriaan. Tämä tarkoittaa yksilötasolla alempaa tulotasoa ja yhteiskunnan tasolla menetettyjä verotuloja.
- Vaikutukset eivät jakaudu väestössä tasaisesti, vaan käytännössä palkkatyön vähentäminen ja sosioekonomiset seuraukset kohdistuvat erityisesti naisiin.
- Työikäisten omaishoito ja sen edistäminen on ristiriidassa työurien pidentämisen ja työllisyyden nostamisen tavoitteiden kanssa.
- Ikääntyneiden ihmisten tekemä omaishoito käy usein kohtuuttoman kuormittavaksi ja heikentää omaishoitajien hyvinvointia; tämä käy usein sekä inhimillisesti että yhteiskunnallisesti kalliiksi.